

Zakres merytoryczny wystawy stałej Muzeum Partyzantów Polskich Osuchy '44

Wytyczne do koncepcji scenariusza wystawy stałej Muzeum Partyzantów Polskich Osuchy '44 stanowią element opisu przedmiotu zamówienia i podstawę do opracowania scenariusza wystawy stałej.

Idea:

Uhonorowanie przeszłości w miejscu, gdzie przyroda i historia współlistnieją, tworząc unikatową opowieść.

Cele:

- kultywowanie pamięci historii Zamojszczyzny związanej z działaniami partyzanckimi i bitwą pod Osuchami jako symbolu ruchu oporu społeczeństwa polskiego wobec okupanta niemieckiego na terenie ziem polskich,
- inspirowanie do poznawania podstawowych wartości historii i kształtowanie wrażliwości poznawczej oraz rozwijanie postaw patriotycznych,
- edukowanie odwiedzających o ważnych wydarzeniach historycznych, które miały miejsce w regionie oraz zwiększanie świadomości i znaczenia lokalnego dziedzictwa w szerokim kontekście walki i oporu w czasie II wojny światowej,
- ukazanie regionu jako miejsca o bogatej historii, w której stawał on się polem bitwy i symbolem walki partyzanckiej, i w którym przyroda stanowi niemego, niezmiennego świadka historii.

Podstawowe założenia merytoryczne

1. Połączenie problematyki walki i życia partyzanckiego z doświadczeniami ludności cywilnej, zmuszonej do balansowania między zaangażowaniem w ruch oporu a unikaniem represji, jako motyw przewodni. Motyw rozwinięty poprzez ukazanie terroru okupanta i przenikania się przestrzeni życia cywilnego i partyzanckiego.
2. Podkreślenie związków pomiędzy partyzantami a terenem na którym działają.
3. Perspektywa wystawy powinna prezentować postrzegane zagadnienia z punktu widzenia obywateli państwa polskiego. Wystawa powinna również omawiać aspekty postrzegania polskich partyzantów przez ich przeciwników.
4. Szerszy kontekst powinien uwzględniać, tam gdzie to konieczne, doświadczenia innych narodów związane z ruchem partyzanckim.
5. Pokazanie jednoczesności wydarzeń wpływających na postawy i nastroje społeczeństwa (np. ostatnie walki wojny obronnej i powstanie Służby Zwycięstwu Polski - 27.09.1939 r., wejście sowietów do Polski i wejście Niemców do Biłgoraja - 17.09.1939 r.) również w szerszym kontekście, tak by dać odbiorcy możliwość odwołania się do prawdopodobnie znanych mu

wydarzeń (np. bitwa na Łuku Kurskim i operacja „Werwolf”, lądowanie w Normandii i napływ jednostek niemieckich na południe Lubelszczyzny).

6. Wprowadzenie elementów biografii osób związanych z bitwą pod Osuchami; a w szerszym kontekście związanych z oporem i jednocześnie z Zamojszczyzną (żołnierze, oficerowie, sanitariuszki, kurierki, cywile, ofiary akcji eksterminacyjnych).
7. Wystawa powinna opowiadać o zagadnieniach z dwu bloków tematycznych podzielonych na sekcje i przedstawionych poniżej. Sekcje nie powinny być przenoszone pomiędzy blokami. Sekcje mogą być uzupełniane o nowe zagadnienia: zarówno aspekty lokalne jak i szeroki kontekst. Zagadnienia mogą być przenoszone pomiędzy sekcjami. Zjawiska przedstawione w sekcjach mogą się powielać występując w różnych kontekstach. Wskazane w wytycznych tematy mogą być uzupełniane, łączone lub usuwane. Wystawa powinna uwzględniać wykorzystanie posiadanych już eksponatów – lista proponowanych eksponatów do wykorzystania znajduje się na końcu załącznika.
8. Objętość sekcji w tym tekście nie świadczy o wadze poruszanych w nich zagadnień; ich umieszczenie ma na celu jedynie podkreślenie konieczności ich uwzględnienia.

Bloki tematyczne

I. Partyzanci Polscy

(sugerowane położenie: 1 piętro budynku)

Blok opowiada o ruchu partyzanckim w kontekstach historyczno-geograficznych: wychodząc od szerokiej, ogólnoeuropejskiej doby nowożytnej, zawężając perspektywę do Zamojszczyzny czasu wojny i okupacji niemieckiej z wyeksponowaną specyfiką lokalną. Porusza zagadnienia postrzegania partyzantów przez ich przeciwników. Opowiada o aspektach budujących opór (terrorze okupacyjnym) i reakcji na niego. Pokazuje dywersję i jej formy. Omawia pokrótce specyfikę najbliższej okolicy Osuch w kontekście doświadczeń ludności i walk zbrojnych.

1. Partyzanci

- 1.1. znaczenie terminu
- 1.2. konwencja haska
- 1.3. postrzeganie nieregularnych form walki w Europie ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy państwa niemieckiego

2. Polskie tradycje partyzanckie

- 2.1. potop szwedzki i inne działania nieregularne (np. Partyzantka Zaliwskiego)
- 2.2. powstanie styczniowe
- 2.3. etos partyzanta-spiskowca w kulturze polskiej

3. Doświadczenie wojny

- 3.1. I wojna światowa i wysiedlenie: bieżenstwo 1915 r. jako doświadczenie zbiorowe
- 3.2. pamięć o wojnie i represjach czasu zaborów, tradycje niepodległościowe; specyfika regionu – powiatu biłgorajskiego
- 3.3. wybuch II wojny światowej i układ Ribbentrop-Mołotow
- 3.4. bitwy na terenie Zamojszczyzny i rozwiązywanie oddziałów WP
- 3.5. żołnierze i oficerowie WP walczący na Zamojszczyźnie jako przyszła kadra konspiracyjna
- 3.6. elementy ciągłości państwa polskiego

4. **Wobec okupacji**
 - 4.1. podział Polski pomiędzy III Rzeszę i ZSRR i jego skutki
 - 4.2. pierwsze konspiracje
 - 4.3. akcja AB i jej konsekwencje
 - 4.4. terror gospodarczy
 - 4.5. codzienne życie w okresie okupacji
 - 4.6. przesiedlenia na teren powiatu
 - 4.7. okupacyjne siły w powiecie biłgorajskim (w tym jednostki z Ukraińcami w składzie)
5. **Terror i zagłada**
 - 5.1. akcja Reinhardt.
 - 5.2. las jako azyl.
 - 5.3. akcje represyjne za opór w tym pomoc ukrywającym się (np. Kamionka i Kulno)
 - 5.4. Generalny Plan Wschodni (założenia, przebieg wysiedleń i reakcje na nie. Powstanie Zamojskie, los wysiedlonych)
6. **Konspiracja w rozkwicie**
 - 6.1. jednostki i struktury związane z Rządem Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie
 - 6.2. Polskie jednostki i struktury związane z Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich
 - 6.3. cywilne zaplecze partyzantów
 - 6.4. dywersja i jej skala
7. **Eskalacja terroru i reakcja**
 - 7.1. „leśni” - partyzanci w percepcji władz okupacyjnych
 - 7.2. *Z konspiratorów – partyzanci*: zasilanie szeregów formacji „leśnych”
 - 7.3. pacyfikacje odwetowe - anatomia zbrodni
 - 7.4. akcja przeciwpartyzancko-wysiedleńcza “Werwolf”
 - 7.5. konsekwencje akcji “Werwolf”
8. **Nadciągający Wicher**
 - 8.1. sytuacja międzynarodowa
 - 8.2. sowieckie oddziały na Zamojszczyźnie
 - 8.3. Rzeczpospolite Józefowska i Radecznicka
 - 8.4. operacje przeciwpartyzanckie w skali okupowanej Europy
 - 8.5. front na terenie II Rzeczypospolitej w pierwszej połowie 1944 r.

Blok II.

Osuchy – bitwa (sugerowane położenie: parter „starego” budynku).

Blok opowiada o operacji Sturmwind i jej kulminacyjnym punkcie - bitwie pod Osuchami. Narracja przechodzi po dwu pierwszych, wprowadzających, sekcjach do opowieści której tempo wyznaczają kolejne dni upływające w okrążeniu dążąc do apogeum - bitwy.

1. **Plany i siły niemieckie**
 - 1.1. obozy przejściowe i los cywili na terenie objętym akcją w założeniach okupanta
 - 1.2. działania “rządu” Generalnego Gubernatorstwa
 - 1.3. jednostki okupanta zaangażowane w walkę
2. **Sturmwind I**
 - 2.1. bitwa na Porytowym Wzgórzu i jej konsekwencje
3. **Siły partyzanckie w okrążeniu i poza nim w akcji Sturmwind II**

- 3.1. los cywili
- 3.2. działania dowództwa AK poza okrążeniem wywiad AK
- 3.3. oddziały partyzanckie i ich specyfika oraz dyslokacja
- 4. **“Dzień po dniu”**
 - 4.1. losy zgrupowania AK-BCH w okrążeniu
 - 4.2. losy innych oddziałów
- 5. **Bitwa pod Osuchami**
- 6. **Lasy Puszczy Solskiej bezpośrednio po bitwie**
 - 6.1. zbrodnie na ludności cywilnej w rejonie Osuch (w tym działania jednostek Kałmuckich)
 - 6.2. Rapy
- 7. **Ekshumacje i tworzenie cmentarza w Osuchach**
- 8. **Pamięć miejsca**

zakończenie z odniesieniem do autentyczności zachowanego pola bitwy i innych omówionych na ekspozycji miejsc z najbliższej okolicy

 - 8.1. powojenne losy wspomnianych wcześniej postaci ze szczególnym uwzględnieniem walczących pod Osuchami
 - 8.2. niezmienną topografią pola bitwy
 - 8.3. upamiętnienie i pamięć o bitwie

PROPONOWANE EKSPONATY

A. ze zbiorów Muzeum w Biłgoraju

1. Drobne znaleziska, elementy oporządzenia i wyposażenia polskiego, angielskiego i niemieckiego, obiekty wykopaliskowe odnalezione na terenie bitwy partyzanckiej pod Osuchami przez pana Władysława Osucha z Osuch.
2. Elementy z ziemnego magazynu, (obiekty wykopaliskowe) (części radiostacji, przewód łącznościowy, baterie, itp.) produkcji radzieckiej, zakopane przez partyzantów sowieckich przebijających się przez linię niemieckiego okrążenia pod Osuchami w okolicach Borowca.
3. Mały odłamek artyleryjski, (obiekt wykopaliskowy) odnaleziony przy szczątkach partyzanta poległego w bitwie pod Osuchami?
4. Znaleziska pochodzące ze śmietnika (obiekty wykopaliskowe) użytkowanego przez żołnierzy niemieckich stacjonujących w budynku Szkoły Podstawowej w Osuchach w okresie II w. św.
5. Skorupa granatu moździerzowego kal. 81 mm, obiekt wykopaliskowy odnaleziony koło placówki partyzanckiej por. Józefa Steglińskiego „Corda” – znalezisko może potwierdzać posiadanie przez ten oddział partyzancki polskich moździerzy piechoty kal. 81 mm wz. 1931.
6. Zszywacz biurowy, obiekt wykopaliskowy odnaleziony koło placówki partyzanckiej por. Józefa Steglińskiego „Corda”, prawdopodobnie z „kancelarii” oddziałowej.
7. Granat obronny Mills, produkcji brytyjskiej dostarczany Armii Krajowej z Anglii drogą lotniczą.
8. Skorupa granatu obronnego Mills, (obiekty wykopaliskowe) granat produkcji brytyjskiej dostarczany Armii Krajowej z Anglii drogą lotniczą, odnalezione w okolicy Ciosmy Knieja – Ciosmy Pszczelna,
9. Zdekompletowany pistolet maszynowy Sten Mk II, (obiekt wykopaliskowy), produkcji brytyjskiej dostarczany Armii Krajowej z Anglii drogą lotniczą, odnaleziony w okolicach Aleksandrowa.
10. Skorupa pocisku artyleryjskiego, (obiekt wykopaliskowy), (po eksplozji) odnaleziona przy torach kolejowych w okolicach Długiego Kątu(?) – eksponat potwierdzający akcję partyzancką na niemiecki tabor kolejowy.
11. Przybornik do czyszczenia karabinów systemu Mauser i karabinów maszynowych MG 34 i 42, produkcji niemieckiej, odnaleziony na terenie Turobina, powiązany z lokalnym oddziałem partyzanckim.
12. Maszyna do pisania, eksponat wykopaliskowy odnaleziony na polu bitwy pod Osuchami należący prawdopodobnie do „kancelarii” jednego z oddziałów partyzanckich w posiadaniu prywatnego kolekcjonera w Biłgoraju.
13. Skorupa granatu granatnika przeciwpancernego PIAT (2 egzemplarze).

produkcji brytyjskiej, dostarczany Armii Krajowej z Anglii drogą lotniczą,

B. W posiadaniu innych instytucji i osób fizycznych z możliwością ewentualnego przekazania na rzecz Muzeum.

C. Repliki do wykonania na potrzeby Muzeum (stworzenie kopii jest zasadne ze względu na ich szczególną rolę w wydarzeniach wskazanych w koncepcji narracji)

Przykładowo (w zależności od koncepcji plastycznej):

1. (brytyjskiego) granatnika przeciwpancernego PIAT,
2. ręcznego karabinu maszynowego systemu Browning wz. 1928,
3. karabinu przeciwpancernego „Ur” wz. 1935
4. zasobnika zrzutowego do transportu materiału wojennego drogą lotniczą
5. broni ręcznej i maszynowej będących na uzbrojeniu
 - a. Wojska Polskiego
 - b. Wehrmachtu
 - c. Armii Czerwonej.